

**PIONIERIŲ ORGANIZACIJOS VEIKLA
PIRMAISIAIS TARYBŲ VALDŽIOS ATKŪRIMO METAIS
LIETUVOJE
(1940—1941)**

V. SAVICKYTE

1940 m. birželio 15—17 d. Lietuvoje prasidėjo socialistinė revoliucija. Lietuvos antifašistinės jėgos, Komunistų partijos vadovaujamos, nuvertė fašistinę diktatūrą ir sudarė naują vyriausybę su J. Palekiu priešakyje.

Naujoji vyriausybė, vykdydama liaudies valią, jau pirmosiomis dienomis padarė nemažą reformų: paleido iš kalėjimo politinius kalinius, legalizavo Lietuvos Komunistų partiją, komjaunimą, uždraudė buržuazinėje Lietuvoje veikusias reakcines partijas ir organizacijas, atskyrė bažnyčią nuo valstybės ir mokyklą nuo bažnyčios ir kt.

Tačiau pagrindinis viso respublikos socialinio-politinio gyvenimo pertvarkymas buvo susijęs su valstybinės santvarkos nustatymu. Šį klausimą teisingai išspręsti galėjo tik visa lietuvių tauta per savo išrinktą Liaudies seimą.

1940 m. liepos 14—15 d. Lietuvoje įvyko rinkimai į Liaudies seimą. 99,9% rinkėjų, dalyvavusių rinkimuose, savo balsus atidavė už komunistų ir nepartinių bloko kandidatus.

Tų pačių metų liepos 21 d. Kauno Valstybiniame teatre susirinko Liaudies seimas. Seimas priėmė visą eilę nepaprastai svarbių nutarimų, iš jų — deklaracijas dėl Lietuvos paskelbimo Tarybų Socialistine Respublika, dėl Lietuvos įstojimo į TSRS sudėtį, dėl bankų ir stambiosios pramonės nacionalizavimo, deklaraciją, skelbiančią žemę visos tautos nuosavybe.

TSRS Aukščiausiosios Tarybos VII sesija, apsvarsčiusi įgaliotosios delegacijos pateiktą Lietuvos Liaudies seimo deklaraciją dėl Lietuvos įstojimo į TSRS sudėtį, 1940 m. rugpiūčio 3 d. vieningai priėmė įstatymą dėl Lietuvos TSR priėmimo į tarybinių tautų šeimą.

Įsijungusiai į bendrą Tarybų Sąjungos ekonominę sistemą Lietuvos respublikai susidarė nauji galimūnai pertvarkyti visą ūkinį gyvenimą. Fabrikai ir gamyklos buvo aprūpintos modernia naujausia technika, pradėjo veikti naujos, anksčiau nedirbusios gamyklos. Šie pertvarkymai leido aprūpinti darbu buvusius bedarbius. Iki 1941 m. gegužės mėn. buvo aprūpinta pastoviu darbu daugiau kaip 45 000 buvusių bedarbių. Be to, buvo padidintas darbo užmokestis darbininkams ir tarnautojams. Pramonės darbininkų vidutinis uždarbis, palyginus su 1940 m. birželio mėn., pakilo 85%.

Žemės ūkyje Tarybų valdžia taip pat įvykdė eilę reformų. Žemė buvo atiduota nemokamai ir amžinai naudotis tiems, kurie ją dirba.

Dar prieš žemės reformą tarybinė vyriausybė nuo 1940 m. rugpiūčio 1 d. visų privatinių ūkių darbininkams — ordinarininkams, kumečiams,

bernams, piemenims ir kt.— padidino darbo užmokestį 20%, o nuo 1941 m. sausio 16 d. darbo užmokesčio piniginė dalis buvo dar padidinta.

Pirmaisiais Tarybų valdžios atkūrimo metais Lietuvoje įvyko ir kultūrinė revoliucija.

Pirmiausia iš esmės buvo pertvarkyta visuotinio švietimo sistema: pradėta sistemingai įgyvendinti visuotinis pradinis mokslas. Švietimo liaudies komisariatui buvo perduota visos mokyklos, aikštelės ir vaikų darželiai, kurie buržuazinėje Lietuvoje priklausė atskiriems asmenims, visuomeninėms ir religinėms organizacijoms. Mokykloms buvo sudaryti nauji mokymo planai, pertvarkytas gamtos mokslų dėstymas, kreipiant dėmesį į materialistinės pasaulėžiūros ugdymą, naujai sudarytos istorijos, literatūros ir kitų mokomųjų dalykų programos, stengiantis, kad tų dalykų dėstymas ugdytų tarybinį patriotizmą, auklėtų vaikus komunistine dvasia.

1940 m. rugsėjo 1 d. buvo atidaryta 530 naujų klasių pradinėse mokyklose ir įsteigtos 44 vidurinės mokyklos.

Pagerėjusi darbo žmonių materialinė padėtis, mokesčio už mokslą panaikinimas, mokyklų tinklo išplėtimas bei eilė kitų tarybinės vyriausybės įvykdytų priemonių leido į mokyklą ateiti šimtams tūkstančių darbo žmonių vaikų, kurie buržuazijos viešpatavimo metais turėjo pardavinėti savo vaikystę išnaudotojams. 1940 m. rugsėjo 1 d. pradinėse ir vidurinėse mokyklose mokinių padidėjo daugiau kaip 26 000.

Nuo pirmųjų Tarybų valdžios atkūrimo dienų Lietuvoje pionierių organizacija pradėjo veikti laisvai ir netrukdomai. Jau 1940 m. birželio—rugpiučio mėn. šimtai vaikų pareiškė norą priklausyti pionierių organizacijai. Miestuose, miesteliuose, valsčių centruose pradėjo organizuotis pirmieji laisvos pionierių organizacijos būriai.

Įsijungus Lietuvai į broliškujų tarybinių tautų šeimą, Lietuvos pionierių organizacija tapo lygiateisiu Visasąjunginės pionierių organizacijos nariu. Tai turėjo labai didelę reikšmę, nes sukauptas daugiametis Visasąjunginės pionierių organizacijos patyrimas tapo prieinamas ir mūsų respublikos pionieriams. Tai padėjo gerinti pionierių veiklą, išvengti klaidų ir nesklandumų šiame darbe.

Šiam reikšmingam įvykiui pažymėti 1940 m. rugpiučio 24 d. Kaune, Sporto halėje, įvyko respublikos pionierių organizacijos šventė — laužas. „Šeštadienis. . . Iš visos Lietuvos kampelių suplaukė pionierių būriai į savo didžiąją šventę — laužą“, — rašė 1940 m. rugpiučio 24 d. „Komjaunimo tiesa“. Šioje šventėje dalyvavo komjaunimo CK sekretorius F. Bieliauskas, Liaudies seimo atstovai, Tarybinės Armijos kariai.

Šventė prasidėjo iškilminga pionierių priesaika. Apie tūkstantį pionierių iš visos respublikos kampelių davė iškilmingą pasižadėjimą. Jiems buvo užrišti raudoni kaklaraiščiai. Po iškilmingo pasižadėjimo pionieriai prie laužo atliko meninę dalį.

Ši respublikos pionierių organizacijos šventė ryškiai parodė tuos milžiniškus pakitimus, kurie įvyko Lietuvos darbo žmonių vaikų gyvenime, atkūrus Tarybų valdžią Lietuvoje. Lietuvos darbo žmonių vaikams neberekėjo už pusdykį ganyti buožių bandą, kęsti fabrikantų, kapitalistų išnaudojimą. Jiems tarybinė santvarka suteikė šviesią, laimingą vaikystę, sudarė visas sąlygas jų sugebėjimų ugdymui.

Darbo žmonių vaikams atėjus į mokyklą, nuo mokslo metų pradžios pionierių organizacijos pradėjo kurtis tik mokyklose.

Kaip matyti iš „Komjaunimo tiesos“ interviu su Panevėžio miesto komjaunimo sekretoriumi A. Deglu, Panevėžyje jau 1940 m. rugsėjo viduryje buvo 550 pionierių. „Kiekvienoje mokykloje ir gimnazijoje bus pionierių organizacija“, — pareiškė A. Deglas¹.

¹ „Komjaunimo tiesa“, 1940, Nr. 38, p. 2.

Ne tik didžiuosiuose miestuose vaikai aktyviai stojo į pionierių organizaciją. Rugsėjo viduryje, t. y. praėjus vos porai savaitių nuo mokslo metų pradžios, Joniškyje buvo 165 pionieriai, Žagarėje — 102, Radviliškyje — 270, Biržuose — 600, Kuršėnuose — 62, Linkuvoje — 52, Užventyje — 50 ir t. t. Net nedidelėse gyvenvietėse — Žeimelyje, Tryškiuose, Papilėje ir pan. — buvo po 60—80 pionierių².

Apie vaikų norą priklausyti pionierių organizacijai kalba patys šios organizacijos augimo skaičiai. Jei 1941 m. vasario mėn., kaip pažymėjo A. Sniečkus Lietuvos Komunistų partijos penktajame suvažiavime, Lietuvoje buvo 18 000 pionierių, kurie sudarė 500 pionierių būrių, tai kovo mėnesį respublikos pionierių organizacija išaugo iki 30 000, o gegužės mėnesį savo eilėse ji jungė daugiau kaip 43 500 narių³.

Plačios perspektyvos atsivėrė pionierių veiklai Tarybų valdžios metais. Kartu su visa liaudimi pionieriai aktyviai įsijungė į naujo gyvenimo kūrimą, į visuomeninį-politinį šalies gyvenimą. „Būti pionieriumi — reiškia ne vien nešioti raudoną kaklaraištį. Būti pionieriumi — reiškia dalyvauti aplink vykstančio gyvenimo gerinime“⁴, — šie N. Krupskajos žodžiai buvo vienas iš pagrindinių pionierių veiklos devizų. Vaikus, pasipuošusius raudonais pionierių kaklaraiščiais, buvo galima matyti visur: jie dalyvavo gausiuose darbo žmonių džiaugsmo mitinguose ir demonstracijose, vykdant žemės reformą, puošiant tėvynę naujais sodais, naujakurių laukuose, atliekant įvairius darbus. Pionieriai aktyviai dalyvavo, pravedant vieną reikšmingiausių to meto lietuvių tautos istorijoje įvykių — rinkimus į TSRS Aukščiausiąją Tarybą, įvykusius 1941 m. sausio 12 d.

Pionieriai padėdavo įruošti rinkimines apylinkes, išnešiodavo gyventojams kvietimus, ruošdavo meno saviveiklos pasirodymus, atlikdavo šimtus kitų, su rinkimine kampanija susijusių darbų. „Kauno miesto XXVI rinkiminės apylinkės komisijai daug padeda ir <...> Kauno pradžios mokyklos Nr. 30 pionieriai“, — rašė savo korespondencijoje pionierių brigados, sudarytos rinkiminės kampanijos metu, vadovas M. Kuznecovas. „Mokyklų pionierių brigadoms vadovauja energingi vadovai, — rašė jis toliau. — Jie kalba susirinkimuose, praveda įdomius pokalbius, kviečia raudonarmiečius, kurie aiškina pionieriams <...> apie rinkimus į Aukščiausią Tarybą, kad pionieriai galėtų paskui papasakoti tėveliams, giminėms, namiškiams, pažįstamiems. Pionieriai lipdo plakatus, vaikščioja po namus ir dalina pakvietimus, kviesdami rinkėjus į susirinkimus“⁵.

Taip elgėsi pionieriai ne tik Kaune. Visų apskričių komjaunimo komitetų biurų posėdžių protokoluose galima rasti nurodymų, kad „kartu su komjaunuoliais rinkiminiame darbe didelį darbą atlieka ir pionieriai“⁶.

1941 m. kovo—balandžio mėn. atlikta mažaraščių ir beraščių registracija parodė, kad Lietuvoje nuo 14 iki 50 metų amžiaus buvo 181 263 beraščiai, arba 5,9% visų gyventojų, ir 223 337 mažaraščiai, arba 7,3% visų gyventojų⁷. Tarybinės vyriausybės pravedamose priemonėse suaugusiųjų mažaraštینگumui ir neraštینگumui likviduoti kartu su liaudies švietimo, partiniais ir komjaunimo darbuotojais dalyvavo ir pionieriai. Jie padėjo atlikti mažaraščių ir beraščių registraciją, dirbti aiškinamąjį darbą neraštingųjų tarpe, sutvarkyti būsimų mokyklų patalpas. Pionieriai taip pat padėjo, ir mokant beraščius skaityti bei rašyti.

² „Komjaunimo tiesa“, 1940, Nr. 38, p. 2; LKP CK Partarchyvas, f. 4421, ap. 3, b. 28, l. 67.

³ „Komjaunimo tiesa“, 1941, Nr. 36, 67; LKP CK Partarchyvas, f. 1771, ap. 18, b. 4, l. 5.

⁴ N. Krupskaja, Rinkiniai pedagoginiai raštai, Kaunas, 1960, p. 482.

⁵ „Komjaunimo tiesa“, 1940, Nr. 120, p. 3.

⁶ LKP CK Partarchyvas, f. 4421, ap. 3, l. 62.

⁷ LTSR MA Istorijos institutas, Lietuvos TSR istorija, Vilnius, 1958, p. 410.

Apie išaugusį pionierių aktyvumą, apie jų dalyvavimą, padedant partijai spręsti iškilusius naujo gyvenimo pertvarkymo uždavinius, Lietuvos Komunistų partijos V suvažiavime, įvykusiame 1941 m. vasario 5—9 d., respublikos pionierių organizacijos vardu kalbėjo pionierė Klimaitė.

Tarybinės santvarkos metais pasikeitė pionierių organizacijos veikla ir mokyklose. Pionieriai kartu su mokyklų komjaunimo organizacijomis nuveikė didelį darbą, auklėdami moksleivius meilės socialistinei tėvynei, tarybinio patriotizmo, tautų draugystės dvasia. Pionieriai susipažindavo su įžymiųjų tarybinių žmonių gyvenimu, įruošdavo jų stendus, muziejus. Pionieriai labai domėjosi V. Lenino gyvenimu ir veikla, Visasąjunginės pionierių organizacijos istorija, pionierių darbu buržuazinėje Lietuvoje, todėl jų susirinkimuose dažni svečiai buvo žmonės, matę V. Leniną, lankęsi kitose broliškosiose tarybinėse respublikose, buržuazinėje Lietuvoje vadovavę pionierių darbui. Visa tai padėjo pionieriams augti aktyviais naujo gyvenimo kūrėjais.

Didelį dėmesį pionierių organizacija skyrė ir pionierių akiračio plėtimui. Visas darbas mokyklose buvo taip organizuojamas, kad sužadintų pionierių norą mokytis, įskiepytų meilę knygai, troškimą žinių. Pokalbiai apie mokslo reikšmę žmonijos ir atskiro žmogaus gyvenimui, knygų aptarimai, susitikimai su darbo ir mokslo pirmūnais padėjo pionieriams suprasti mokslo reikšmę. Nenuostabu, kad pionieriai buvo vieni geriausių mokinių mokyklose.

Respublikoje buvo nemaža mokyklų, kur iš pionierių nebuvo nė vieno nepažangaus mokinio. Tokių mokyklų tarpe, kaip pažymėjo Lietuvos LKJS CK biuras 1941 m. balandžio 26 d. posėdyje, buvo ir Šiaulių vidurinės mokyklos Nr. 2 bei Nr. 3, pradinė mokykla Nr. 9 ir eilė kitų⁸.

Pionierių organizacijos iniciatyva mokyklose buvo pradėta vystyti užklasinė veikla. Buvo organizuojami pionierių chorai, meninė saviveikla, įvairūs meninio auklėjimo bei technikos rateliai, didelis dėmesys buvo skiriamas žaidimams, sportui.

Iš Kybartų vidurinės mokyklos komsorgo ataskaitos Lietuvos komjaunimo CK matyti, kad mokykloje veikė 5 būreliai, iš jų — muzikos, meno, sporto. Linkuvoje veikė pionierių choras, skudutininkai, meno ratelis. Radviliškio pionieriai buvo suorganizavę futbolo, tinklinio, krepšinio komandas, veikė pionierių choras. Pakruojyje buvo sporto, meno rateliai ir t. t.⁹

Pionieriai dažnai suorganizuodavo sporto varžybas, išvykas į mišką, įvairius žaidimus, BPDG normų laikymą. Vilkijos nepilnos vidurinės mokyklos komsorgas savo ataskaitoje komjaunimo Centro Komitetui 1941 m. gegužės 4 d. rašė, kad „sporto varžybose dalyvavo visi mokiniai, išskiriant tuos, kurie gydytojo buvo atleisti. Normas (BPDG.— V. S.) išlaikė 96%“¹⁰.

Pionierių organizacijos veikloje plačiai buvo naudojamos tokios darbo formos, kaip pionierių susirinkimai (taip tada vadinosi pionierių sueigos), ekskursijos, vakarai, rytmečiai ir kt.

Ugdyti pionierius aktyviais naujo gyvenimo kūrėjais daug padėjo darbo metodai, naudojami pionierių organizacijos veikloje. Jei lietuviškoji buržuazija, auklėdama darbo žmonių vaikus, visokiausiais būdais stengėsi nustelbti vaiko individualybę, neleisti vystytis jo asmenybei, tai pionierių organizacija naudojo tokius darbo metodus, kurie padėjo ugdyti jos narių aktyvumą, jų asmenybę bei individualybę.

⁸ Lietuvos LKJS CK Mokyklų skyrius, 1941 m. byla.

⁹ Ten pat; „Komjaunimo tiesa“, 1940, Nr. 38, p. 2.

¹⁰ Lietuvos LKJS CK Mokyklų skyrius, 1941 m. byla.

Kolektyvinis vaikų darbas, bendri pergyvenimai, atsakomybė už save ir už draugą prieš kolektyvą ir kolektyvo atsakomybė už kiekvieną jo narį padėjo pionieriams augti ne individualistais, priešpastatančiais save kolektyvui, o kolektyvistais, suprantančiais kolektyvo reikšmę.

„Visi už vieną, vienas už visus“, šį vieną svarbiausių pionierių organizacijos darbo principų, praktiškai įgyvendinti padėjo tuo metu pionierių būriuose paplitęs lenktyniavimas. Lenktyniaudavo pionierių būrys su būriu, vienos mokyklos pionieriai su kita mokykla; lenktyniavimas apimdavo įvairiausias darbo sritis. „Kauno 23 mokyklos R. Čarno būrio pionieriai,— rašė 1941 m. „Komjaunimo tiesa“,— norėdami pagerbti Gegužės I-ją, <...> iššaukė į soclenktynes Kauno 36 pradžios mokyklos penktos klasės pionierių būrį sekančiomis sąlygomis:

1. Pionieriai per šį mėnesį negaus nė vieno blogo pažymio;

2. Kuo daugiau pionierių ir moksleivių išlaikys BGTO (BPDG.— V. S.) normas¹¹.

Kartu su tokiomis darbo sritimis, kaip sportas, turizmas, meno savi-veikla, vis plačiau plito lenktyniavimas ir už mokymosi pažangumą. „Skelbiame soclenktyniavimą ir tarp klasių. Geriausiam ir pažangiausiam moki- niui skiriame premiją. Klasių pažangumą vaizduojame diagramomis, kurių lenta iškabinta prie visos mokyklos leidžiamo sienlaikraščio“,— rašė savo ataskaitoje komjaunimo Centro Komitetui Seinų vidurinės mokyklos kom- sorgas Kazlauskas¹².

Panašiai buvo lenktyniaujama ir kitose mokyklose. Tačiau pasitaikydavo, kad pionieriai daug laiko sugaišdavo, piešdami įvairias diagramas, vaizduojančias mokymosi pažangumą, registruodami dvejetukininkus. Kar- tais ir kai kurie mokytojai, norėdami padėti vienos ar kitos klasės pionie- riams užimti geresnę vietą, neobjektyviai įvertindavo mokinių žinias. Todėl lenktyniavimas mokymosi srityje vedė į paviršutinišką žinių įsigijimą, ne- padėjo kovoti už galias ir tvirtas mokinių žinias.

Tačiau, nepaisant kai kurių klaidų ir netikslumų, pasitaikiusių pionie- rių organizacijos darbe, ši organizacija suvaidino labai didelį vaidmenį, padedant mokyklai apginkluoti moksleivius mokslo žiniomis, auklėjant juos ištikimais kovotojais už darbo žmonių reikalus.

1940—1941 m. mokyklose prie pionierių organizacijų pradėjo organi- zuotis ir spaliukų grupės. Daug padėjo komjaunuoliams, dirbantiems su 7—9 metų vaikais, vyresnieji pionieriai. Pionieriai organizuodavo spaliu- kams įvairius žaidimus, supažindindavo juos su savo darbu, su pionierių organizacija, ruošė juos būti pionieriais.

Pionierių organizacijos veiklą mokyklose mėgino trukdyti reakcingai nusiteikę mokytojai, kunigai, buvę įvairių buržuazinių organizacijų nariai. Jie savo agitacija, o kai kada net grasinimais ir bauginimu neleisdavo mokiniams bendrauti su pionieriais, stoti į pionierių organizaciją, suplė- šydavo pionierių leidžiamus sienlaikraščius, kai kur, pvz., Šakiuose, buvu- sieji ateitininkai mėgino sutrukdyti moksleiviams dalyvauti rinkimuose į TSRS Aukščiausiąją Tarybą ir kt.¹³

Ypač savo veiklą mėgino išvystyti buvę jaunųjų ūkininkų ratelių na- riai. Prisdengę neva apolitiškumu, meilės žemės ūkiui ugdymu, jie mėgino vykdyti priešišką Tarybų valdžiai politiką, šmeižti tarybinę santvarką ir darbo žmonių laimėjimus.

Komjaunimo Centro Komiteto biuras, apsvarstęs JOR atliekamą ken- kėjišką darbą, 1940 m. lapkričio 15 d. pažymėjo, kad „jaunųjų ūkininkų organizacija egzistuoja kaip buvusios tautininkų organizacijos likučiai“.

¹¹ „Komjaunimo tiesa“, 1941, Nr. 79, p. 1.

¹² Lietuvos LKJS CK Mokyklų skyrius, 1941 m. byla.

¹³ LKP CK Partarchyvas, f. 4421, ap. 3, b. 2, l. 23.

„Dabartiniu metu,— toliau nurodė komjaunimo CK savo nutarime,— tai organizacija, kuri <...> padeda buožiniams sluoksniams, gina jų interesus. Jos programa ir nuostatai pritaikyti ne plačioms valstiečių jaunimo masėms, o tik buožių ir pasiturinčių valstiečių sūneliams“¹⁴. Atsižvelgdamas į tai, komjaunimo Centro Komitetas nutarė šią organizaciją uždaryti.

Norėdamas patenkinti vis didėjančią darbo žmonių vaikų domėjimąsi žemės ūkiu, supažindinti juos su agrotechnika ir kitais žemės ūkio klausimais, Lietuvos LKJS CK biuras 1941 m. sausio 23 d. nutarė organizuoti jaunųjų gamtininkų (natūralistų) ratelius.

Tačiau, nepaisant visų nutarimų, liūdnei pagarsėjusios buržuazinės Lietuvos tautininkų partijos atstovai ir toliau, prisidengdami JŪR vardu, mėgino vykdyti savo politiką.

1941 m. gegužės 21 d. Lietuvos Komunistų partijos Centro Komiteto biuras dar kartą peržiūrėjo šį klausimą. LKP CK biuras nurodė, kad, nepaisant savo laiku išleisto nutarimo dėl JŪR paleidimo, jie ir toliau dirba ir stengiasi paimti į savo įtaką jaunimą, tam naudodami įvairias poveikio formas, kaip jaunųjų ūkininkų ratelių susirinkimus, leidžiamus sienlaikraščius, meno saviveiklos vakarus, sporto varžybas, ruošiamus konkursus, pokalbius bei paskaitas politinėmis temomis ir kt. Lietuvos KP CK biuras pažymėjo, kad JŪR ir toliau dirba, vadovaudamiesi dar buržuazijos valdymo laikais patvirtintais nuostatais. Rateliams paprastai ir toliau vadovauja buvę tautininkų partijos ir kitų buržuazinių organizacijų vadeivos.

Lietuvos KP CK biuras įpareigojo apskričių partijos komitetus, komjaunimo Centro Komitetą imtis priemonių, kad JŪR negalėtų vykdyti savo antitarybinės veiklos. Be to, partijos CK įpareigojo aukščiau minėtas organizacijas prie klubų-skaityklų, MTS, tarybinių ūkių ir kitur organizuoti įvairius žemės ir namų ūkio ratelius, pritraukiant prie šio darbo žemės ūkio specialistus, o prie mokyklų organizuoti jaunųjų gamtininkų (natūralistų) ratelius¹⁵.

Tačiau, nepaisant nuverstųjų partijų bei kitų liaudies priešų dirbamo antitarybinio darbo, jiems nepasisekė pakenkti naujo gyvenimo kūrimui, sužlugdyti pionierių organizacijos veiklą.

Didelį darbą, organizuojant pionierių būrius, atliko ir mokytojai. Dauguma mokytojų, dirbusių buržuazinėje mokykloje, džiaugsmingai sutiko mokyklos pertvarkymą ir su nauja energija stojo į darbą. Tačiau dažnai žinių stoka neleido mokytojams teisingai išspręsti naujus uždavinius, atskirai imant, teisingai organizuoti pionierių veiklą. Todėl Švietimo liaudies komisariatas, be kitų priemonių, 1940 m. spalio mėn. išleido instrukciją apie pionierių organizavimą prie pradinių mokyklų. Instrukcijoje buvo plačiai nušviesta pionierių organizacijos tikslai, organizaciniai principai, nurodyta pionierių vadovo ir mokytojo bendradarbiavimo reikšmė, kuriant vaikų komunistinę organizaciją. Tai padėjo mokytojams aktyviau įsijungti į pionierių organizacijos stiprinimo darbą.

Didelę pagalbą pionierių organizacijoms teikė Lietuvos LKJS CK komsorgai, buvę vidurinėse mokyklose: I. Stelmokaitė — Kretingoje, P. Sidunovas — Leipalingyje, Kazlauskas — Seinuose, Laucius — Mažeikiuose ir daugelis kitų, kurie kartu su komjaunimo organizacijų kūrimu ir stiprinimu didelį dėmesį skyrė ir jaunųjų pionierių veiklai.

Nepilnomis vidurinėms, pradžios mokykloms ir ten, kur mokyklų buvo nedaug — valsčiams, komjaunimo CK išskyrė etatinius pionierių vadovus, kurie tiesiogiai vadovavo pionierių būrių darbui.

¹⁴ LKP CK Partarchyvas, f. 4421, ap. 1, b. 1, l. 8.

¹⁵ Ten pat, f. 1771, ap. 1771, b. 38, l. 258—259.

Kadangi greta vyresniųjų pionierių vadovų, praėjusių vadovavimo mokyklą sunkiais buržuazinės santvarkos metais, vadovauti pionieriams komjaunimo organizacijos išskyrė ir komjaunuolius, kurie savarankiško darbo žingsnius žengė kartu su atkurta Tarybų valdžia, komjaunimo CK didelį dėmesį skyrė vyresniųjų pionierių vadovų mokymui. Dar 1940 m. komjaunimo CK suorganizavo specialius kursus vyresniesiems pionierių vadovams. Komjaunimo CK nurodymu, apskričių ir miestų komjaunimo komitetai miestuose, valsčių centruose pionierių vadovams turėjo organizuoti pedagogikos, fizinio lavinimo, higienos ir kitų paskaitų ciklus¹⁶.

Vykdamas šiuos komjaunimo CK nurodymus, pionierių vadovai buvo supažindinami su N. Krupskajos, A. Makarenkos ir kitų žymiųjų tarybinių pedagogų, marksizmo-leninizmo klasikų veikalais, su Visasąjunginės pionierių organizacijos darbo patirtimi, su pionierių organizacijos įvairiomis darbo formomis bei metodais. Be teorinio paruošimo, pionierių vadovai buvo mokomi atlikti rytinę mankštą, praveisti sporto varžybas, turistinius žygius. Tai dar labiau padėjo gerinti pionierių būrių veiklą, visą pionierių organizacijos gyvenimą padaryti turiningesnį, patrauklesnį.

Pionieriai vyresniųjų pionierių vadovų — Baronaitės (Trakuose), Monstavičiūtės (Rietave), Grinbergaitės (Panevėžyje), Gedzevičiūtės (Šiauliuose), Vaineraitės (Radviliškyje), Prūsakaitės, Svecevičiaus (Seinuose) ir kitų — asmenyje matė savo geriausius draugus, padedančius jiems įsigyti savarankiško darbo įgūdžius, ugdančius jų iniciatyvą ir savarankiškumą.

Lietuvos Komunistų partija ir tarybinė vyriausybė, siekdamas sudaryti dar geresnes sąlygas vaikų kūrybinių sugebėjimų ugdymui, 1940—1941 m. atidarė nemažą užmokyklinių vaikų įstaigų.

1940 m. gruodžio 24 d. įvyko iškilmingas Kauno pionierių rūmų atidarymas. Kauno miesto pionierius šios šventės proga sveikino J. Stimburys, F. Bieliauskas ir kiti partijos bei komjaunimo darbuotojai, darbininkų atstovai¹⁷. 1941 m. pavasarį buvo atidaryti Vilniaus pionierių rūmai. Atidaryme dalyvavo švietimo liaudies komisaras A. Venclova, jo pavaduotojas J. Žiugžda¹⁸.

1940 m. spalio mėn. Kaune buvo suorganizuotas vaikų teatras, o 1941 m. kovo 13 d. įvyko jo atidarymas — premjera.

Užmokyklinės vaikų įstaigos išvystė plačią veiklą. Pionierių rūmuose veikė įvairūs rateliai, kuriuose vaikai, vadovaujami specialistų, gilino savo žinias, mokėsi atlikti įvairiausių darbų. Vien tik Kauno pionierių rūmuose veikė 23 rateliai, jų tarpe aviamodelistų, sporto, fotografijos, rankdarbių, baleto ir kt. Iš viso Kauno pionierių rūmų rateliuose pastoviai užsiiminėjo daugiau kaip 420 moksleivių¹⁹.

Užmokyklinės vaikų įstaigos organizuodavo vaikams pasikalbėjimus, paskaitas, kurias pravedavo geriausieji mokytojai, profesoriai, rašytojai, stachanovininkai, sporto žymūnai. Partijos ir vyriausybės vadovai, Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos deputatai taip pat buvo dažni pionierių svečiai. 1941 m. sausio 11 d. Kauno miesto pionieriai ir moksleiviai susitiko su Lietuvos Komunistų partijos sekretoriumi A. Sniečkumi. Vasario 17 d. pionierių svečiais buvo lietuvių liaudies mylimas rašytojas P. Cvirka, baltarusių poetas Maksimas Tankas.

Užmokyklinės vaikų įstaigos organizuodavo pionierių susitikimus su Tarybinės Armijos kariais, ordininkais, ekskursijas į keturių komunarų sušaudymo vietą, supažindindavo su augančia mūsų respublikos pramone

¹⁶ Lietuvos LKJS CK Mokyklų skyrius, 1941 m. byla.

¹⁷ „Komjaunimo tiesa“, 1940. XII. 25.

¹⁸ Lietuvos komjaunimas, Vilnius, 1962, p. 308.

¹⁹ „Komjaunimo tiesa“, 1941, Nr. 58, p. 2.

ir kt.²⁰ Taip buvo ugdomi ne tik vaikų kūrybiniai sugebėjimai, bet ir plečiamas jų akiratis, pažintinė veikla.

Komjaunimo Centro Komitetas, norėdamas apibendrinti vaikų kūrybinio darbo pasiekimus, parodyti geriausius tos kūrybos pavyzdžius, paskatinti masinį vaikų saviveiklos vystymą, išaiškinti atskirus talentus, reikalingus kvalifikuotos paramos tolesnei pažangai, 1941 m. birželio 25 d.— liepos 15 d. numatė praveisti respublikinę vaikų saviveiklos olimpiadą²¹. Kaip pažymėjo Lietuvos LKJS CK biuras 1941 m. kovo 17 d., olimpiada turėjo dar labiau pakelti pionierių ir moksleivių pažangumą, sustiprinti drausmę.

Komjaunimo CK nurodymu, kiekvienoje mokykloje turėjo būti sudaromi įvairūs meno saviveiklos rateliai, kuriems vadovauti turėjo geriausieji mokytojai, literatūros, meno žinovai, komjaunimo aktyvas.

Meno saviveiklos olimpiadoje turėjo dalyvauti visos pradinės, pilnos ir nepilnos vidurinės, specialiosios mokyklos, vaikų darželiai, vaikų namai, taip pat pionierių rūmai ir kitos užmokyklinės vaikų įstaigos. Į olimpiados programą įėjo ne vien dainos, šokiai, vaidinimai ir panašaus pobūdžio dalykai, bet ir tokia vaikų kūryba, kaip piešimas, aviamodelizmas, fotografijos mėgėjų darbai, technika, sienlaikraščiai ir pan.²² Olimpiada turėjo įvykti valsčiuose, apskrityse, 6 apygardose, o respublikinė — Kaune.

Po Lietuvos LKJS CK biuro nutarimo visoje respublikoje išsivystė platus pasiruošimo olimpiadai darbas. Mokyklose buvo organizuojami nauji vaikų kūrybos rateliai. Kaip matyti iš Šiaulių apskrities komjaunimo komiteto biuro posėdžio, įvykusio 1941 m. balandžio 15 d., jau balandžio mėn. daugelyje Šiaulių apskrities valsčių buvo sudaryti organizaciniai komitetai, o prie mokyklų — vertinimo komisijos²³. Vilniuje mokslo metų viduryje įvyko bendras miesto moksleivių festivalis, kuriame aktyviai dalyvavo ir pionieriai, o mokslo metų pabaigoje — meno saviveiklos olimpiada, kuri truko net kelias dienas. Vilniuje olimpiados baigiamieji koncertai įvyko Valstybinės filharmonijos salėje²⁴. Vaikų meno saviveiklos apžiūros, jų kūrybos parodos įvyko beveik visuose valsčiuose ir apskrityse.

1941 m. vasarą respublikoje pirmą kartą darbo žmonių vaikams buvo organizuojamos poilsio stovyklos. Sių stovyklų organizavimui profsąjungos išskyrė daugiau kaip 3 000 000 rb. Iš viso 1941 m. įvairiems moksleivių poilsio organizavimo reikalams buvo išskirta daugiau kaip 6 000 000 rb.²⁵

1941 m. balandžio 19 d. įvykęs Lietuvos LKJS CK biuras numatė 1941 m. vasarą atidaryti 10 pionierių stovyklų, jų tarpe — 5 stovyklas Palangoje, po vieną Alytaus, Vilniaus, Šiaulių apskrityse, dvi Kauno apskrityje. Iš viso per 1941 m. vasarą stovyklose turėjo pailsėti 10 000 pionierių²⁶. Pirmą kartą Lietuvos TSR darbo žmonių vaikai galėjo ilsėtis Visasąjunginėje pionierių stovykloje „Arteke“ bei kituose Tarybų Sąjungos kurortuose, aplankyti Maskvą, Leningradą ir kitus Tarybų šalies miestus.

Komjaunimo organizacijoms buvo pavesta rūpintis, kad į pionierių stovyklas patektų tik darbo žmonių vaikai, kuriems tikrai reikalingas poilsis, medicinos priežiūra. Apskričių centruose ir didesniuose respublikos miestuose buvo sudarytos stovyklavimo komisijos, kurios rūpinosi vaikų atrinkimu ir pasiuntimu į pionierių stovyklas.

²⁰ „Komjaunimo tiesa“, 1941, Nr. 58, p. 2.

²¹ Lietuvos LKJS CK Mokyklų skyrius, 1941 m. byla; LKP CK Partarchyvas, f. 4421, ap. 1, b. 3, l. 244.

²² Lietuvos LKJS CK Mokyklų skyrius, 1941 m. byla.

²³ LKP CK Partarchyvas, f. 4421, ap. 3, b. 21, l. 34.

²⁴ Lietuvos komjaunimas, Vilnius, 1962, p. 308.

²⁵ „Komjaunimo tiesa“, 1941, Nr. 108, p. 1.

²⁶ LKP CK Partarchyvas, f. 4421, ap. 1, b. 4, l. 313.

Komjaunimo Centro Komitetas įpareigojo apskričių ir miestų komjaunimo komitetus suorganizuoti kultūringą ir turiningą poilsį vaikams, liekantiems vasarą mieste. 1941 m. vasarą prie mokyklų, klubų-skaityklų ir kitur buvo numatyta suorganizuoti vadinamuosius forpostus — pionierių susirinkimo vietas, kur turėjo veikti įvairūs rateliai. Iškylos, laužai, rytmečiai, vakarai laukė pionierių 1941 m. vasarą.

Kiekviename apskrities, valsčiaus centre ir net stambesniuose kaimuose buvo numatyta suorganizuoti 1–2 sporto žaidimų aikšteles. Šiam tikslui Švietimo liaudies komisariatas išskyrė 400 000 rb. Be to, buvo numatyta atidaryti apie 10 vandens stočių, praveisti daug sporto, turistinių varžybų, moksleivių laukė ekskursijos po gimtąjį kraštą ir t. t.²⁷

Ypač platų darbą su moksleiviais buvo numčiusios atlikti užmokyklinės vaikų įstaigos.

Mokyklų ekskursijoms priimti buvo organizuojamos laikinos turistinės bazės. Nebuvo užmiršti ir tie mokiniai, kurie vasaros metu turėjo ruoštis egzaminams ar pataisoms. Jie galėjo naudotis mokyklų patalpomis, bibliotekomis, jiems į pagalbą ateidavo budintieji mokytojai. Pasiūlymus įvairiomis temomis, literatūrinius skaitymus, meninius bei literatūrinius vakarus, vakarus, skirtus didžiajam V. Leninui, F. Dzeržinskiui, M. Frunzei, S. Kirovui, Suomijos karo didvyriams, buvo numčiusios praveisti beveik kiekviena mokykla.

Vadovaudamiesi Lietuvos LKJS CK nurodymais, apskričių, miestų komjaunimo komitetai, pirminės komjaunimo organizacijos išvystė plačią veiklą, ruošiantis moksleivių vasarai. Didelį darbą atliko Šakių, Kėdainių, Zarasų, Šiaulių, Joniškio, Kuršėnų bei kitų apskričių ir valsčių komjaunimo komitetai²⁸.

Tačiau tokios apimties vasaros poilsio organizavimas respublikos komjaunimo organizacijai buvo naujas dalykas, su tokiu klausimu ji anksčiau nebuvo susidūrusi. Visai šiai veiklai turėjo vadovauti komjaunuoliai, kurie anksčiau dažniausiai nedirbo jokiuose rateliuose ir neturėjo organizacinio darbo patyrimo. Dažnai komjaunimo organizacijos negaudavo reikiamos paramos ir iš liaudies švietimo organų. Todėl, organizuojant moksleivių vasaros poilsį, buvo ir nesklaidumų. Norėdamas pagerinti moksleivių vasaros poilsio organizavimą, Lietuvos Komunistų partijos CK biuras apsvarstė klausimą dėl komjaunimo organizacijos dalyvavimo, organizuojant pionierių ir moksleivių vasaros poilsį²⁹. Partijos CK biuras pripažino nepatenkinamą tą darbą, kurį atliko komjaunimo organizacijos, ruošiantis moksleivių vasaros poilsiui. Birželio 10 d. respublikoje te veikė vos 80 forpostų, dvi vaikų žaidimo aikštelės. Daugumoje parkų, aikštelių, stadionų, turistinių bazių, vandens stočių nebuvo pravedamas reikiamas darbas su vaikais. Lietuvos KP CK biuras įpareigojo komjaunimą, profsąjungines organizacijas, Liaudies švietimo komisariatą artimiausiu laiku pagerinti moksleivių poilsio organizavimą. Partijos CK biuras nurodė ir pagrindinius darbo turinio klausimus, kurie turėjo būti sprendžiami vasaros atostogų metu. Darbo įgūdžių ugdymas turėjo sudaryti viso darbo pagrindą. Tuo tikslu partijos CK biuras rekomendavo plačiau įtraukti mokinius į miestų, kaimų, gyvenviečių puošimą, kelių taisymą, mokymo vaizdinių priemonių gaminimą ir kt. Tam turėjo padėti ir įvairūs rankų darbo, elektrotechnikos, stalių, šaltkalvių ir kiti rateliai, išvystyta jaunųjų gamtininkų veikla.

Partijos CK biuras įpareigojo Prekybos komisariatą aprūpinti forpostus ir vaikų žaidimo aikšteles reikalingu inventoriumi, ekskursinėse-turistinėse

²⁷ LKP CK Partarchyvas, f. 4421, ap. 3, b. 28, l. 4–6.

²⁸ Ten pat, b. 21, l. 45.

²⁹ Ten pat, b. 28, l. 1–2.

bazėse organizuoti vaikų maitinimą ir kt. Partijos CK nurodymu, nuo 1941 m. birželio 15 d. iš anksto numatytomis dienomis ir valandomis turėjo atsiverti teatrų, klubų, kino teatrų durys ir priimti vaikus. Visos užmokyklinės vaikų įstaigos buvo įpareigosios vasaros metu savo darbą perkelti į parkus, vaikų žaidimo aikštes.

LKP CK, teikdamas ypatingai didelę reikšmę pirmą kartą respublikoje organizuojamoms pionierių stovykloms, įpareigojo Alytaus, Kretingos, Šiaulių, Kauno apskričių partijos komitetus biurų posėdžiuose reguliariai svarstyti įvairius pionierių stovyklų darbo klausimus³⁰.

Po šio LKP CK biuro nutarimo komjaunimo, taip pat ir kitos organizacijos atliko didelį darbą, šalinant visus buvusius trūkumus. Birželio mėnesį šimtai tūkstančių Lietuvos TSR darbo žmonių vaikų pirmą kartą pradėjo savo laimingas atostogas.

„Kaunas. Birželio mėn. 7 d. Nepaprastą vaizdą galėjo matyti praeiviai šiandien iš ryto prie profsąjungų CB rūmų,— rašė 1941 m. birželio 8 d. „Komjaunimo tiesa“.— Visas šaligatvis vaikų užtvindytas — jie pasipuošę gražiais raudonais kaklaraiščiais. Tai Kauno miesto stovyklautojai, važiuoją į Palangos pionierių stovyklą“.

Į pionierių stovyklas važiavo tik darbo žmonių vaikai, kurių gyvenimo sąlygos, taip pat jų pačių geras mokymasis ir elgesys suteikė jiems galimybę nemokamai pailsėti, pasisemti naujos energijos. „Išvykstančių į stovyklą pionierių tarpe seserys Genovaitė ir Zuzana Salaitės,— rašė „Komjaunimo tiesa“.— Abi mokinės — viena II amatų mokyklos, antra — Kauno XXVIII pradžios mokyklos. Jų tėvas mirė prieš 3 metus. Motina dažnai buvo be darbo. Tik dabar, Tarybų valdžiai esant, jos turi galimybę mokytis, o po mokslo ilsėtis kurortuose, kur anksčiau ilsėjosi turtuoliai“³¹. „Mano tėvelis buvo paprastas dažytojas,— rašė tame pačiame laikraštyje pionierius Mečys Skučas.— Mokydamasis mokykloje aš niekada negalėjau važiuoti su turtingųjų vaikais į skautų stovyklas <...>, bet dabar ir aš galiu važiuoti į Palangą“³².

Panašiai apie save būtų galėję papasakoti ir 200 pionierių, atvykusių į pirmą pionierių stovyklos pamainą Druskininkuose, 190 pionierių — Kačerginėje, 150 pionierių — Pagelavoje, 2400 pionierių — į Palangos pionierių stovyklą.

Daug žinių ir išradingumo parodė stovyklų viršininkai, vyresnieji pionierių vadovai, auklėtojai — Dubonis, Borosauskaitė, Glenaitis, Grikšaitė, Dabonis, Dubauskas ir šimtai kitų,— kad darbo žmonių vaikai stovyklose ne tik gerai pailsėtų, bet ir įsigytų naujų žinių, praplėstų savo akiratį.

Tačiau nelemta buvo Lietuvos darbo žmonių vaikams baigti savo atostogas. 1941 m. birželio 21 d. fašistinė Vokietija klastingai užpuolė Tarybų Sąjungą, ir pirmosios fašistų bombos krito ant ramiai besiilsinčių Palangos pionierių stovykloje vaikų. Prasidėjo naujas etapas lietuvių tautos, taip pat ir Lietuvos darbo žmonių vaikų gyvenime — vokiškoji okupacija.

Apibendrinant pionierių veiklą pirmaisiais Tarybų valdžios atkūrimo metais Lietuvoje, galima nurodyti, kad, pirmaisiais tarybinės santvarkos metais, pradėjus pionierių organizacijai veikti legaliai, pasikeitė ir jos darbo turinys, formos ir metodai. Pionieriai aktyviai įsijungė į visuomeninį-politinį šalies gyvenimą, išplėtė savo veiklą mokyklose.

³⁰ LKP CK Partarchyvas, f. 4421, ap. 3, b. 28, l. 1—2.

³¹ „Komjaunimo tiesa“, 1941, Nr. 133, p. 1.

³² Ten pat, Nr. 139, p. 3.

**ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПИОНЕРСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ В ПЕРВЫЕ ГОДЫ
ПОСЛЕ ВОССТАНОВЛЕНИЯ СОВЕТСКОЙ ВЛАСТИ В ЛИТВЕ**

В. САВИЦКИТЕ

Резюме

После восстановления Советской власти в Литве пионерская организация начала работать легально, поэтому изменились содержание, формы и методы работы. Пионеры активно участвовали в общественно-политической жизни страны, расширили свою деятельность в школах.
